

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ خیرالدین حفظه الله تعالی

موضوع:

احکام؛ روزه و اعتکاف

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: عماد فضلی

تاریخ: ۱۴۰۲/۲/۱

گاهی پیش می‌آید که هلال ماه شوال، در شب سی‌ام ماه رمضان رؤیت نمی‌شود، ولی در روز سی‌ام، قبل از ظهر یا بعد از ظهر، رؤیت می‌شود. در این مواقع، آیا ماه شوال از همان روز حساب می‌شود، یا از فردای آن روز؟ با توجه به اینکه اگر از همان روز حساب شود، باید روزه‌ی خود را افطار کرد و اگر از فردای آن روز حساب شود، باید روزه‌ی خود را کامل کرد و فردا را عید دانست. نظیر این سؤال درباره‌ی رؤیت هلال ماه رمضان در روز سی‌ام ماه شعبان نیز مطرح است.

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۲/۲/۱

برخی از علما معتقدند که هلال ماه شوال، هرگاه قبل از ظهر سی‌ام ماه رمضان دیده شود، برای شب قبل است و تبعاً همان روز، روز اول شوال محسوب می‌شود و هرگاه بعد از ظهر سی‌ام ماه رمضان دیده شود، برای شب بعد است و تبعاً فردای آن روز، روز اول شوال خواهد بود؛ چراکه قبل از ظهر، به شب قبل و بعد از ظهر، به شب بعد نزدیک‌تر است، ولی بیشتر علما معتقدند که فرقی میان آن دو وجود ندارد و هلال ماه شوال در هر دو برای شب بعد محسوب می‌شود و شکی نیست که حق با آنان است؛ به دلیل سخن خداوند که فرموده است: «فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ»^۱؛ «پس هر کس از شما ماه (رمضان) را دریافت، باید آن را روزه بگیرد» و فرموده است: «فَالْآنَ بَاشِرُوهُمْ وَأَنْتُمْ مِمَّا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ»^۲؛ «پس اکنون با زنان تنان نزدیکی کنید و چیزی که خداوند برایتان نوشته است را بجوید و بخورید و بیاشامید تا آن گاه که سپیده‌ی فجر از سیاهی آن برایتان نمایان شود، سپس روزه را تا شب کامل کنید»؛ با توجه به اینکه از لحظه‌ی فجر تا لحظه‌ی رؤیت هلال ماه شوال در روز سی‌ام ماه رمضان،

۱. البقرة / ۱۸۵

۲. البقرة / ۱۸۷

جزء ماه رمضان محسوب می شود و تبعاً باید آن را روزه گرفت و آن هنگامی روزه گرفته می شود که تا شب از افطار خودداری شود؛ چراکه روزهی آن، با افطار در لحظهی رؤیت هلال «کأن لم یکن» می شود؛ چنانکه هرگاه کسی لحظه ای قبل از غروب آفتاب در روزی از ماه رمضان، بخورد یا بیاشامد یا نزدیکی کند، مانند این است که آن روز را اصلاً روزه نگرفته باشد و باید یک روز کامل را قضا کند، نه صرفاً یک لحظه از روز را. بنابراین، اگر هلال ماه شوال یک لحظه بعد از فجر دیده شود نیز چاره ای جز کامل کردن روزه تا شب وجود ندارد؛ چراکه روزه نگرفتن یک لحظه از ماه رمضان نیز جایز نیست و هیچ لحظه ای از آن روزه گرفته نمی شود تا آن گاه که تا شب از افطار خودداری شود. به همین دلیل، هنگامی که هلال ماه شوال، دقایقی قبل از غروب آفتاب دیده می شود، افطار در آن دقایق جایز دانسته نمی شود، بلکه تا غروب آفتاب از خوردن، آشامیدن و نزدیکی کردن خودداری می شود؛ چراکه هرگاه روزه در روزی از ماه رمضان آغاز شده باشد، چاره ای جز کامل کردن آن تا شب نیست و این مراد علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی از گفتاری است که یکی از یارانش ما را از آن خبر داد، گفت:

«سَأَلْتُ عَنْ هَلَالِ شَوَّالٍ يُرَى فِي صَدْرِ النَّهَارِ، فَقَالَ: الرَّؤْيَةُ قَبْلَ الْفَجْرِ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ بَعْدَهُ فَأَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ، ثُمَّ اغْدُوا إِلَى الصَّلَاةِ مِنْ غَدٍ، قُلْتُ: إِنَّهُمْ يَقُولُونَ إِذَا رَأَى قَبْلَ الرُّؤَالِ أَفْطَرَ، فَقَالَ: لَا صِيَامَ إِلَّا إِلَى اللَّيْلِ»؛ «از او درباره ی هلال شوال پرسیدم که در آغاز روز رؤیت می شود، پس فرمود: رؤیت پیش از فجر است، پس هرگاه پس از آن رؤیت کردید، روزه را تا شب کامل کنید، سپس فردا به سوی نماز (عید) بیرون روید، گفتم: آن ها می گویند که اگر پیش از ظهر رؤیت کرد افطار می کند، پس فرمود: هیچ روزه ای جز تا شب نیست».

از اینجا دانسته می شود که روایات رسیده حاکی از جواز افطار روزه در صورت رؤیت هلال پیش از ظهر، صحیح نیستند؛ چراکه با کتاب خداوند منافات دارند؛ همچنانکه منافای با روایات صحیحی هستند که بر وجوب کامل کردن روزه تا شب دلالت دارند؛ مانند روایت عائشة که در آن آمده است: «أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ صَائِمًا مِنْ صَبْحِ ثَلَاثِينَ، فَرَأَى هَلَالَ شَوَّالٍ نَهَارًا، فَلَمْ يَفْطُرْ حَتَّى أَمْسَى»؛ «رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در صبح روز سی ام (رمضان) روزه دار بود، پس در روز هلال شوال را دید، ولی افطار نکرد تا آن گاه که شب شد» و روایت امام ابو جعفر باقر علیه السلام که در آن آمده است: «قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِذَا رَأَيْتُمُ الْهَلَالَ فَأَفْطِرُوا، وَأَشْهَدُوا عَلَيْهِ عُدُولًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَإِنْ لَمْ تَرَوْا الْهَلَالَ إِلَّا مِنْ وَسْطِ النَّهَارِ أَوْ آخِرِهِ، فَأَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ»؛ «امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: هرگاه هلال را دیدید افطار کنید و عادلانی از مسلمین را بر آن شاهد بگیرید، پس اگر هلال را ندیدید جز در بین روز یا آخر آن، روزه را تا شب کامل کنید» و روایت امام جعفر صادق علیه السلام که در آن آمده است: «قَالَ اللَّهُ: ﴿وَأَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾».

۱. سنن الدارقطنی، ج ۳، ص ۱۳۱؛ الخلافات للبيهقي، ج ۵، ص ۳۹
 ۲. من لا يحضره الفقيه لابن بابويه، ج ۲، ص ۱۲۳؛ تهذيب الأحكام للطوسي، ج ۴، ص ۱۵۸

يَعْنِي صِيَامَ رَمَضَانَ، فَمَنْ رَأَى هِلَالَ شَوَّالٍ بِالنَّهَارِ فَلْيَتِمَّ صِيَامَهُ»^۱؛ «خداوند فرموده است: <روزه را تا شب کامل کنید>، یعنی روزه‌ی رمضان را، پس هر کس هلال شوال را در روز دید، باید روزه‌اش را کامل کند» و روایت محمد بن عیسی که در آن آمده است: «كَتَبْتُ إِلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ، رُبَّمَا غُمَّ عَلَيْنَا هِلَالُ شَهْرِ شَوَّالٍ، فَيُرَى مِنَ الْغَدِ الْهِلَالُ قَبْلَ الرُّوَالِ، وَرُبَّمَا رَأَيْنَاهُ بَعْدَ الرُّوَالِ، فَتَرَى أَنَّ نَفْطِرَ قَبْلَ الرُّوَالِ إِذَا رَأَيْنَاهُ، أَمْ لَا؟ وَكَيْفَ تَأْمُرُ فِي ذَلِكَ؟ فَكَتَبَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تُتِمُّ إِلَى اللَّيْلِ، فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ تَامًا رُؤْيَى قَبْلَ الرُّوَالِ»^۲؛ «برای امام علیه السلام نوشتیم: فدایت شوم، گاهی هلال ماه شوال بر ما پوشیده می‌ماند، پس فردا قبل از ظهر دیده می‌شود و گاهی هم بعد از ظهر دیده می‌شود، پس به نظرت اگر قبل از ظهر آن را دیدیم افطار کنیم یا نه؟ در این باره چه امر می‌کنی؟ پس در پاسخ نوشت: روزه را تا شب کامل کن؛ چراکه هرگاه (ماه رمضان) سی‌روزه باشد، (هلال آن) قبل از ظهر دیده می‌شود» و این نظر بیشتر صحابه است، بل ادعا شده که میان آنان درباره‌ی آن اختلافی نبوده است^۳؛ چنانکه به عنوان نمونه، أبو وائل روایت کرده است: «كَتَبَ إِلَيْنَا عُمَرُ أَنَّ الْأَهْلَ بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ، فَإِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ فَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تُمْسُوا، إِلَّا أَنْ يَشْهَدَ رَجُلَانِ مُسْلِمَانِ ذَوَا عَدْلٍ أَنَّهُمَا أَهْلَاهُ بِالْأَمْسِ عَشِيَّةً»^۴؛ «عمر در نامه‌ای برای ما نوشت: برخی هلال‌ها از برخی دیگر بزرگ‌ترند، پس چون هلال را در اوّل روز دیدید افطار نکنید تا آن گاه که شب فرا رسد، مگر اینکه دو مرد مسلمان عادل شهادت دهند که آن را در شامگاه دیشب دیده‌اند» و روایت شده است: «إِنَّ نَاسًا رَأَوْا هِلَالَ الْفِطْرِ نَهَارًا، فَأَتَمَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ صِيَامَهُ إِلَى اللَّيْلِ، وَقَالَ: لَا، حَتَّى يُرَى مِنْ حَيْثُ يُرَى بِاللَّيْلِ»^۵؛ «برخی از مردم هلال فطر را در روز دیدند، پس عبد الله بن عمر روزه‌اش را تا شب کامل کرد و گفت: نه، تا آن گاه که شب در وقت خودش دیده شود» و از عبد الله بن مسعود روایت شده است: «إِذَا رَأَيْتُمُ الْهِلَالَ نَهَارًا فَلَا تُفْطِرُوا، فَإِنَّمَا مَجْرَاهُ فِي السَّمَاءِ، وَلَعَلَّهُ أَبْيَنُ سَاعَتَيْهِ، وَإِنَّمَا الْفِطْرُ مِنَ الْغَدِ مِنْ يَوْمِ يُرَى الْهِلَالُ»^۶؛ «هرگاه هلال را در روز دیدید افطار نکنید؛ چراکه گردش آن در آسمان است و شاید در آن ساعت (از روز) آشکارتر باشد. فطر فردای روزی است که هلال دیده می‌شود».

روشن است که این حکم برای رؤیت هلال ماه رمضان در روز سی‌ام شعبان نیز صدق می‌کند؛ به این معنا که خواه قبل از ظهر واقع شود و خواه بعد از ظهر، فردای آن روز، اوّل ماه رمضان محسوب می‌شود، نه آن روز؛

۱. تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۸۴؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۴، ص ۱۷۸

۲. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۴، ص ۱۷۷

۳. بنگرید به: سنن الدارقطنی، ج ۳، ص ۱۳۱؛ الخلافیات للبيهقي، ج ۵، ص ۳۹؛ الخلاف للطوسي، ج ۲، ص ۱۷۲.

۴. المدونة لمالك بن أنس، ج ۱، ص ۲۶۷؛ مصنف عبد الرزاق، ج ۵، ص ۲۲۰؛ سنن سعيد بن منصور (الفرائض إلى الجهاد)، ج ۲، ص ۲۷۱؛ مسند ابن الجعد، ص ۳۹۵؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج ۲، ص ۳۱۹؛ تهذیب الآثار (مسند ابن عباس) للطبري، ج ۲، ص ۷۶۵؛ أحكام القرآن للطحاوي، ج ۱، ص ۴۴۶؛ الفوائد الشهير بالغيلانيات لأبي بكر الشافعي، ج ۱، ص ۲۲۰؛ سنن الدارقطني، ج ۳، ص ۱۲۲؛ السنن الكبرى للبيهقي، ج ۴، ص ۳۵۹

۵. المدونة لمالك بن أنس، ج ۱، ص ۲۶۷؛ الجامع لابن وهب، ص ۱۸۱؛ أحكام القرآن للطحاوي، ج ۱، ص ۴۴۸؛ السنن الكبرى للبيهقي، ج ۴، ص ۳۵۹

۶. المدونة لمالك بن أنس، ج ۱، ص ۲۶۷؛ مصنف ابن أبي شيبة، ج ۲، ص ۳۱۹؛ الفوائد الشهير بالغيلانيات لأبي بكر الشافعي، ج ۱، ص ۲۲۰

زیرا آغاز روز، در ماه شعبان بوده است که روزهی آن واجب نیست و قضای روزه‌ای که واجب نبوده است، واجب محسوب نمی‌شود.

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوّرهای حجاز
مجلس اعلیٰ الشیخ الاسلامی

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوّرهای حجاز حفظه الله تعالى

صفحه توییتر پایگاه

صفحه اینستاگرام پایگاه

صفحه تلگرام پایگاه

صفحه فیسبوک پایگاه

لینک یوتیوب

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.